

МЕХАНІЗМИ ДОТРИМАННЯ В РАМКАХ ОРХУСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ТА КОНВЕНЦІЇ ЕСПО: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД УКРАЇНИ

М. МЕДВЕДЄВА
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)*

А. АНДРУСЕВИЧ
*член правління,
експерт з питань міжнародного права
ресурсно-аналітичного центру
«Суспільство і довкілля»*

Коріння справи, за якою щодо України у 2011 р. було винесено рішення у рамках двох багатосторонніх угод з охорони навколишнього середовища¹, сягає кінця 90-х років, коли Україна почала активно впроваджувати заходи з будівництва (відновлення) глибоководного судноплавного ходу (далі — ГСХ) «Дунай — Чорне море» по гирлу Бистре в українській частині дельти Дунаю, що спричинило хвилю протестів екологічних громадських організації України і Румунії, а також

¹ Див.: Decision IV/2 regarding Ukraine, Decision V/4 — Review of compliance, adopted by the Meeting of the Parties to the Convention on environmental impact assessment in a transboundary context at its fifth session, 16 August 2011; Decision IV/9h on compliance by Ukraine with its obligations under the Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, adopted by the Meeting of the Parties to the Convention at its fourth session, 29 June — 1 July 2011.

офіційних представників державної влади Румунії. Свого часу в Україні було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на розвиток міжнародних транспортних коридорів України, підприємств водного транспорту та морегосподарчого комплексу Дунайського регіону¹. Процес було запущено з прийняттям Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2003 року “Про стан виконання Указу Президента України від 10 серпня 1998 року № 861 “Про створення Дунайського біосферного заповідника” та перспективи будівництва судноплавного шляху Дунай — Чорне море»», яким було визначено потребу віднесення рукавів річки Дунай до судноплавних внутрішніх водних шляхів, обрання найбільш обґрунтованого з екологічної, економічної, технічної та інших точок зору варіанта глибоководного судноплавного ходу Дунай — Чорне море, а також розробки ефективної програми спостереження та забезпечення компенсації внаслідок господарської діяльності в дельті Дунаю. Як відомо, Україна відстоює насамперед інтереси національної безпеки, оскільки ГСХ дає можливість забезпечити військову, паливно-енергетичну і торговельно-економічну незалежність нашої держави, а також право на справедливе використання вод спільного природного ресурсу. Румунія у своїх офіційних заявах наголошує саме на мотивах охорони навколишнього природного середовища дельти Дунаю. Завдання нашого дослідження — незалежно від економічних та політичних чинників, які обумовлюють позиції сторін, на прикладі розгляду справ щодо України, виявити основні проблемні питання у функціонуванні механізмів із питань дотримання у рамках окремих багатосторонніх природоохоронних угод.

Стисло нагадаємо історію ініціювання відповідних процедур щодо України. У Комітет із застосування Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті 1991 р. (далі — Конвенція Еспо) скаргу на дії України першою подала екологічна неурядова організація «Екоправо-Львів» у 2003 р., проте Комітет не прийняв її з огляду на процедурні вимоги (лише держави могли звертатися зі скаргами), а в 2004 р. офіційну скаргу подала Румунія. Комітет з питань дотримання Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, 1998 р. (далі — Орхуська конвенція) прийняв у 2004 р. дві скарги, які одночасно подали і громадська організація «Екоправо-Львів», і Румунія. У рамках процедури з дотримання і Конвенції Еспо, і Орхуської конвенції заявники скаржилися на недотримання Україною своїх зобов'язань за згаданими міжнародними природоохоронними конвенціями під час прийняття рішення щодо будівництва каналу «Дунай — Чорне море» через гирло Бистре. Рішенням, винесеним улітку 2011 р. не на користь України, передувала низка інших рішень, ухвалених органами цих конвенцій ще у 2005 і 2008 роках. Отже, проаналізуємо, які проблемні питання з точки зору міжнародного права загалом і міжнародного права навколишнього середовища зокрема, були порушені під час розгляду цих справ.

---

¹ Перелік цих документів див. у скарзі БФ «Екоправо-Львів» стосовно порушень Україною Конвенції про оцінку впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті [Електронний ресурс] // Сайт «epl.org.ua». — Режим доступу : <http://epl.org.ua/pravo/dostup-do-pravosuddja/spravi/kanal-dunai-chorne-more/>

1. Чи наявний міждержавний спір у традиційному розумінні? Як зазначила Постійна палата міжнародного правосуддя у справі Мавромматіса 1924 р., спір — це «розбіжності з приводу права чи факту, або конфлікт правових поглядів чи інтересів»¹. Таким чином, міжнародний спір — це формально визнані розбіжності між суб'єктами міжнародного права, які стосуються питання права чи факту, вирішити які сторони спору зобов'язані всіма можливими мирними засобами. Від спору відрізняється ситуація — певні обставини, що зачіпають загальні інтереси держав чи міжнародного співтовариства загалом, при цьому в ситуації немає сторін, а є зацікавлені держави. Будь-яка ситуація може призвести до виникнення спору². Можемо стверджувати, що у цьому випадку присутнє поєднання рис як міжнародного спору, так і ситуації. З одного боку, метою механізмів із питань дотримання, зокрема процедур у рамках Конвенції Еспо та Орхуської конвенції, є попередження міждержавних спорів, розгляд спірних питань, які зачіпають «колективний інтерес» в охороні глобального довкілля³, у рамках політичного процесу із залученням усіх сторін багатосторонньої конвенції (шляхом затвердження рішення конференцією сторін). Такі питання, як правило, позначаються як «ситуації недотримання» або «питання імплементації» і стосуються безпосередньо дотримання чи недотримання конкретною стороною вимог міжнародного договору, а не вирішення двосторонніх суперечок між сторонами. Тим більше, що скаргу може подати будь-яка сторона конвенції, а не лише «потерпіла» держава в сенсі правил про міжнародно-правову відповідальність⁴. М. Фіцморіс стверджує, що механізми з питань дотримання є своєрідними процедурами неконфронтаційного попередження виникнення міжнародних спорів і мають подвійну природу, оскільки поєднують у собі «класичні методи, які сягають корінням до механізмів вирішення спорів згідно з міжнародним правом, з “інноваційними процедурами заохочення дотримання і виконання... міжнародних зобов'язань”»⁵. Про відмінність понять «ситуації недотримання» та спору свідчать положення самих договорів. Наприклад, у ст. 15 Конвенції Еспо та ст. 16 Орхуської конвенції йдеться про спори щодо тлумачення та застосування Конвенції, які сторони повинні вирішувати шляхом примирення, передачі спору в Міжнародний суд ООН чи арбітраж. В Орхуській конвенції є ст. 15, присвячена заходам неконфронтаційного, несудового і консультативного характеру для розгляду дотримання положень Конвенції. Ситуація з будівництвом ГСХ стосується не лише України і Румунії, а й усіх сторін — учасниць відповідних конвенцій, які можна визначити як зацікавлені. З другого боку, у справі в рамках Конвенції Еспо сторонами було застосовано один із засобів мирного вирішення спору — звернення до слідчої комісії для встановлення факту ймовірності транскордонного забруднення внаслідок реалізації проекту будівництва ГСХ з боку

---

¹ *Shaw M.* International law / Malcolm Shaw. — 6th ed. — Cambridge : Cambridge University Press, 2008. — P. 1012.

² *Міжнародне публічне право : підручник / за ред. В. М. Репецького.* — К. : Знання, 2011. — С. 145–146.

³ *Stephens T.* International courts and environmental protection / Tim Stephens. — New York : Cambridge University Press, 2009. — P. 87.

⁴ Там само.

⁵ *Fitzmaurice M.* International protection of the environment / Malgosia A. Fitzmaurice. — The Hague ; Boston ; London : Martinus Nijhoff Publishers, 2002. — P. 348.

України. Крім того, у 2004 р. уряд Румунії розглядав можливість звернення до Міжнародного суду ООН для вирішення міждержавного спору¹, що свідчить про взаємне визнання вимог сторін щодо спірного питання — продовження спорудження каналу. На початковому етапі сторони намагалися врегулювати спір шляхом переговорів, але їх зрив з вини тієї чи тієї сторони засвідчив неможливість подальшого вирішення спору традиційними засобами та необхідність звернення до процедур з питань дотримання. Цікавим та унікальним для практики міжнародного права стало поєднання в одному провадженні в рамках процедури Комітету з питань застосування Орхуської конвенції (далі — Комітет) справ, ініційованих неурядовою організацією та державою проти іншої держави, що, зрозуміло, виводить аналізовану нами ситуацію за межі традиційного міждержавного спору.

2. Який взаємозв'язок між процедурами з питань дотримання та традиційними засобами вирішення міжнародних спорів? Це питання впливає з першого і є актуальним у нашому випадку, оскільки не виключає можливості подачі з боку України або Румунії позову в Міжнародний суд ООН чи арбітраж з приводу порушень вимог не лише Конвенції Еспо та Орхуської конвенції, а й низки інших міжнародно-правових актів як з боку України, так і з боку Румунії внаслідок діяльності, яка має негативний транскордонний вплив та шкодить довкіллю дельти Дунаю. У цьому випадку постає низка запитань: наприклад, чи зобов'язаний міжнародний арбітраж або суд враховувати результати розгляду справи в рамках процедур з дотримання? чи дорівнює висновок Комітету, затверджений конференцією сторін, про невиконання положень Конвенції оголошенню про порушення міжнародного договору згідно з нормами і принципами права міжнародної відповідальності з усіма наслідками². Це має неабияке значення, оскільки практика розгляду «екологічних» спорів засвідчує, що в певних випадках різні судові та квазісудові установи можуть винести суперечливі рішення з одного й того ж питання³. На нашу думку, процедури з питань дотримання та традиційні процедури розгляду спорів повинні взаємодоповнювати одна одну; ієрархії між ними не може бути з огляду на різну природу і різні завдання. Механізми з дотримання Орхуської конвенції та Конвенції Еспо створені не на основі відповідних статей щодо врегулювання спорів, а на основі інших статей, що дає підстави вважати такі механізми за своєю природою відмінними від механізмів урегулювання спорів, власне такими, що мають на меті сприяти виконанню своїх зобов'язань сторонами. З цієї точки зору механізм у рамках Орхуської конвенції демонструє набагато вищу ефективність порівняно з механізмом у рамках Конвенції Еспо. Зокрема, це проявляється у такому: в обох конвенціях справи були ініційовані на основі однієї й тієї ж проблеми — каналу Дунай — Чорне

¹ Румунія подає на Україну в Міжнародний суд у Гаазі // Кореспондент.net. — 2004. — 26 серпня [Електронний ресурс] // Сайт «ua.korrespondent.net». — Режим доступу : <http://ua.korrespondent.net/ukraine/249206-rumuniya-podaє-na-ukrayinu-v-mizhnarodnij-sud-u-gaazi>

² Sands Ph. Non-compliance and dispute settlement / Philippe Sands // Ensuring compliance with multilateral environmental agreements: A dialogue between practitioners and academia / ed. by U. Beyerlin, P.-T. Stoll, R. Wolfrum. — Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2006. — P. 356.

³ Наприклад, справа про південного блакитного тунця та справа про завод з виробництва оксидного палива.

море. Проте Орхуський механізм фактично використав цю проблему як привід для загального аналізу ситуації дотримання положень зазначеного договору в державі, в результаті чого, починаючи з 2005 р. від України вимагається здійснення певних кроків щодо забезпечення виконання Конвенції як такої в країні. Процедура в рамках Конвенції Еспо різко відрізняється у цьому, адже і в 2008 р., і в 2011 р. Україні поставлено вимогу припинити реалізацію конкретного проекту (будівництво каналу), а не лише здійснити певні кроки з імплементації міжнародного договору. Така вимога є дещо конфронтаційною, і Україна навряд чи її виконає у такому формулюванні, що в результаті послаблює ефективність самої процедури дотримання.

Питання співвідношення між процедурами з питань дотримання та традиційними засобами вирішення міжнародних спорів зачіпалося під час розгляду справи проти України в рамках Конвенції Еспо. У травні 2004 р. Комітет отримав подання від уряду Румунії. Проте Комітет дійшов висновку, що оскільки справа вже перебуває на розгляді комісії з розслідування, заснованої з ініціативи Румунії згідно з положеннями Конвенції Еспо, вона не може одночасно розглядатися в рамках процедури Комітету із застосування. Комісія з розслідування подала свою доповідь у 2006 р., в якій зазначила, що цей проект імовірно матиме значний негативний транскордонний вплив на навколишнє середовище. Внаслідок тривалого невиконання Україною своїх зобов'язань за Конвенцією Еспо та невиконання рекомендацій комісії Румунія зробила друге подання до Комітету із застосування в 2007 р. Цього разу Комітет погодився розглянути справу, постановивши, що попередня процедура мирного вирішення спору (використання слідчої комісії) вважається закритою. Таким чином, у цьому випадку було надано перевагу традиційному засобу вирішення спору шляхом використання процедури розслідування в контексті ст. 33 Статуту ООН, яка повинна була встановити факт імовірності транскордонного забруднення та відповідності Румунії критерію «зачепленої сторони». До речі, питання визначення «зачепленої сторони» є досить проблемним і неоднозначним: з одного боку, з положень Конвенції Еспо та Додатка IV випливає, що «зачеплену сторону» визначає сторона походження, сторона, яка вважає, що вона є «зачепленою», або комісія з розслідування під час визначення факту транскордонної шкоди, як це було зроблено комісією з розслідування у 2006 р. З другого боку, постає питання, яким чином можна практично реалізувати обов'язок повідомлення всіх «зачеплених сторін», якщо вважати такими сторони всіх конвенцій, які так чи інакше задіяні в охороні ресурсів ріки Дунай? Адже чіткого механізму, подібного до того, що існує в рамках Конвенції Міжнародної агенції з атомної енергії (МАГАТЕ) про оперативне оповіщення про ядерну аварію 1986 р., в рамках Конвенції Еспо не існує.

3. Чи можна вважати рішення конференцій сторін у зазначеній справі щодо України неконфронтаційними? Головна риса процедур з дотримання — «управлінський» і неконфронтаційний підхід, який, на відміну від механізму реалізації норм про міжнародну відповідальність та санкції, що супроводжується настанням небажаних, негативних, несприятливих наслідків для держави-порушниці, спрямований на те, щоб допомогти державі, яка не виконала свої зобов'язання, зробити

це в найбільш ефективний спосіб¹. Серед заходів реагування на невиконання, які поєднують конфронтаційність із неконфронтаційністю, найбільш поширені такі: а) рішення про надання допомоги, в тому числі технічної чи фінансової, передача технологій, інформаційна підтримка; б) вимога підготувати план дотримання компетентним державним органом; в) попередження; г) призупинення прав і привілеїв; д) фінансові чи торгові санкції². При цьому звернення до конфронтаційних засобів відбувається доволі рідко і у винятковому випадку. Постає питання: як оцінювати жорсткі і негативні наслідки рішень проти України, які підірвали політичний імідж країни у світі? У 2008 р. Нарада Сторін Конвенції Еспо прийняла Рішення IV/2, яким схвалила висновки Комітету із застосування стосовно того, що Україна не дотримується своїх зобов'язань згідно з Конвенцією, зокрема статтями 2–6; оголосила заяву про недотримання з боку України; закликала Уряд України остаточно анулювати Рішення від 28 лютого 2007 р. стосовно здійснення проекту ГСХ Дунай — Чорне море, не проводити роботи з другої черги цього проекту до повної реалізації положень Конвенції; винесла попередження Уряду України, яке набуває чинності 31 жовтня 2008 р. у тому випадку, якщо Уряд України не припинить роботи і не виконає положення Конвенції; попросила Уряд України надати Комітету до кінця 2009 р. стратегію з виконання вимог договору³. Цікаво, що у своїй первинній доповіді Комітет визначив факт недотримання Україною Конвенції стосовно першого етапу проекту у тому, що стосується ненаправлення повідомлення «зачепленій стороні», а стосовно другого етапу Комітет дійшов висновку, що Україна «не може вважатися такою, що порушила свої зобов'язання за Конвенцією, оскільки остаточне рішення щодо другого етапу не прийнято... Україна не вважатиметься такою, що порушила свої зобов'язання за Конвенцією в тому випадку, якщо направить Румунії остаточне рішення щодо проекту з відповідним урахуванням всіх зауважень і домовиться з нею про можливість процедури пост-проектного моніторингу»⁴. Тим часом Україна приховала факт прийняття остаточного рішення Урядом ще у травні 2007 р.⁵ Тому Комітет спочатку не розглядав фактів щодо порушення Україною Конвенції Еспо в процесі прийняття рішення щодо другого етапу проекту, а зосередився лише на порушеннях із першого етапу⁶. Пізніше він ухвалив доповнення до своїх висновків, де врахував зазначене та зро-

¹ *Медведева М. О.* Міжнародно-правовий механізм реалізації норм багатосторонніх угод з охорони навколишнього середовища : наук. доп. — К. : КІМВ, 2011. — С. 21.

² Там само. — С. 24.

³ *Доклад Совещания Сторон Конвенции об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте о работе его четвертого совещания, состоявшегося в Бухаресте 19-21 мая 2008 г. / Европейская Экономическая Комиссия, ЭКОСОП.* — ECE/MP.EIA/10, 28 July 2008. — С. 108–109.

⁴ *Review of the work done by the Working group on environmental impact assessment and adoption of decisions. Review of compliance with the Convention. Findings and recommendations further to a submission by Romania regarding Ukraine (EIA/IC/S/1) / Report by the Implementation Committee.* — ECE/MP.EIA/2008/6, 27 February 2008 [Електронний ресурс] // Сайт «unece.org». — Режим доступу : www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2008/eia/ece.mp.eia.2008.6.e.pdf

⁵ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 р. №351-р «Про затвердження робочого проекту та титулу будови “Створення глибоководного суднового ходу р. Дунай — Чорне море на українській ділянці дельти. Повний розвиток”».

⁶ *Мелень О.* Війни дипломатів за Дунай // *Екологія. Право. Людина.* — 2010. — № 6–7. — С. 43–48.

бив висновок про недотримання Україною вимог Конвенції під час реалізації обох етапів проекту¹. У жовтні 2008 р. Комітет прийняв рішення про ненабуття чинності попередження для України на тій підставі, що роботи з будівництва першої і другої черг зупинені і рішення щодо другого етапу відкликано. Однак насправді таке рішення знову-таки було ухвалене, тому у зв'язку з дезінформацією виконавчий секретар Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН направив у березні 2009 р. відповідним посадовим особам України лист з проханням прояснити ситуацію². Пояснення української сторони полягало в тому, що Рішення Народи Сторін IV/2 було сформульовано двозначно і незрозуміло, чи стосується вимога припинити роботи лише щодо другого етапу проекту, чи також і першого етапу. А оскільки Комітет не наділений повноваженнями тлумачити рішення нарад сторін, то Україна розтлумачила його на свій розсуд. У результаті, рішення 2011 р. вводить у дію попередження, ухвалене Народою Сторін ще в 2008 р. Вищенаведене засвідчує «м'якість» і неконфронтаційність усієї процедури в справі проти України. Це виявляється і у винесенні умовного попередження, яке не набуло чинності через дезінформацію з боку України, і у наданні технічної допомоги Україні: до України були спрямовані експертні місії з метою розробити стратегію імплементації Конвенції у національний правопорядок³, в остаточному рішенні 2011 р. згадується допомога у вигляді незалежного огляду заходів правового, адміністративного та іншого характеру, які вживаються Україною з метою здійснення положень Конвенції (ЕСЕ/МР.ЕІА/ІС/2009/5), а також фінансований ЄС Проект «Допомога Україні у впровадженні Конвенції Еспо та Орхуської конвенції», який присвячений визначенню конкретних заходів та термінів їх виконання, потрібних для приведення реалізації проекту будівництва каналу в гирлі Бистре у відповідність до зобов'язань України в рамках відповідних конвенцій⁴. Крім того, у рішенні 2011 р. схвально оцінюються кроки України з остаточного відкликання рішення 2007 р. з імплементації проекту, надання повідомлення Румунії, перепроведення їй документації з оцінки впливу на навколишнє середовище, проведення громадських слухань у 2009 р., представлення стратегії з виконання Конвенції 2009 р., а також кроки з укладення двосторонніх угод з державами-сусідами, які є сторонами Конвенції. У п. 25 рішення 2011 р. прямо зазначається про можливість надання Україні подальшої допомоги у виконанні своїх зобов'язань за Конвенцією, а у п. 26 — про рішення надати Україні технічну допомогу в частині приведення національного законодавства у відповідність до вимог договору.

Рішення Народи Сторін Орхуської конвенції 2011 р. характеризується дещо меншою конфронтаційністю, оскільки воно дає можливість державі зняти по-

---

¹ *Addendum to findings and recommendations further to a submission by Romania regarding Ukraine (EIA/IC/S/1)*. — EIA/IC/S/1/Rev.1, Final: 07.05.2008 [Електронний ресурс] // Сайт «unecese.org». — Режим доступу : www.unecese.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/bucharest/eia.ic.s.1.rev.1.pdf

² Мельня О. Війни дипломатів за Дунай // Екологія. Право. Людина. — 2010. — № 6–7. — С. 43–48.

³ Механізми дотримання в рамках деяких багатосторонніх природоохоронних угод, стороною яких є Україна : посібник / кол. авт. : Н. Андрусевич, А. Андрусевич, З. Козак, С. Вихрист. — Л., 2011. — С. 50.

⁴ *Support to Ukraine to implement the Espoo and Aarhus conventions*. European Commission. EuropeAid CoOperations Office. Draft Final Report. — August, 2010. — 236 p.

передження за умови виконання певних вимог. На другій Нараді Сторін 2005 р. було прийнято Рішення II/5b, в якому передбачалося: 1) не забезпечивши такої участі громадськості, якої вимагає ст. 6 Конвенції, Україна не дотримується п. 1 (а) ст. 6 і, в зв'язку з цим, пунктів 2–8 ст. 6 і п. 9 (друге речення) ст. 6; 2) не забезпечивши того, щоб відповідальні державні органи, після отримання відповідних доповідей, надавали інформацію, Україна не дотримується п. 1 ст. 4 Конвенції; 3) відсутність ясності щодо вимог, що стосуються участі громадськості в оцінці впливу на навколишнє середовище і в процедурах прийняття рішень з екологічних аспектів різних проектів, наприклад, щодо термінів і методів здійснення процесу консультацій з громадськістю, вимог, що стосуються врахування їх результатів, і зобов'язань про надання інформації, наявної у контексті ст. 6, свідчить про відсутність чіткої, транспарентної та злагодженої структури для здійснення Конвенції і являє собою недотримання п. 1 ст. 3 Конвенції. Нарада Сторін просила Уряд України привести своє законодавство та практику у відповідність до положень Конвенції та включити у свою доповідь для наступної Наради Сторін інформацію про заходи, вжиті з цією метою; а також просила Уряд України подати до Комітету з питань дотримання Конвенції про доступ до інформації не пізніше кінця 2005 р. стратегію, включаючи відповідний графік інтеграції положень Конвенції в національне законодавство і розробки практичних механізмів та імплементуючого законодавства, що встановлює чіткі процедури їх введення в дію¹. На третій Нараді Сторін було ухвалено Рішення III/6f, у якому підтверджено факт недотримання Україною Конвенції і внесено пропозицію надати Україні потрібну допомогу для виконання своїх зобов'язань². План дій, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 р. № 1628-р, надійшов до Комітету вчасно, тому питання щодо санкції було тимчасово знято³. У рішенні 2011 р. йдеться про те, що умовне попередження може бути зняте 1 липня 2012 р., якщо Україна виконає потрібні умови, зазначені у Рішенні Наради Сторін II/5b, повідомить про це секретаріат та надасть усі потрібні докази до 1 квітня 2012 р. У випадку невиконання цих умов у рішенні 2011 р. також зазначено про можливість призупинення спеціальних прав і привілеїв у зв'язку з участю нашої держави в Орхуській конвенції. Неконфронтаційність цієї процедури щодо України засвідчується такими фактами: ненабуттям чинності першим попередженням з 1 травня 2009 р.; схвальною оцінкою дій з боку України (надання Плану дій 2009 р.); розглядом можливості надання допо-

¹ Доклад о работе Второго Совещания Сторон, решение II/5b «Соблюдение Украиной своих обязательств по Орхусской конвенции». Добавление / ЕЭК ООН. — ECE/MP.PP/2005/2/Add.8, 13 June 2005 [Електронний ресурс] // Сайт «unece.org». — Режим доступу : www.unece.org/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/DAM/env/documents/2005/pp/ece/ece.mp.pp.2005.2.add.8.r.pdf&t=1322644819&hash=da91f94c89accf804520d93ee971520704a74f2

² Доклад о работе Третьего Совещания Сторон, решение III/6f «Соблюдение Украиной своих обязательств по Конвенции». Добавление / ЕЭК ООН. — ECE/MP.PP/2008/2/Add.14, 26 September 2008 2005 [Електронний ресурс] // Сайт «unece.org». — Режим доступу : www.unece.org/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/DAM/env/pp/compliance/МoP3decisions/Ukraine/ece_mp_pp_2008_2_add_14_r_UkraineODS.pdf&t=1322645032&hash=442c5a7d77eeae60c58865694124a735009b539a

³ Алексеева Е. І знову про Оргхуську конвенцію та невиконання Україною своїх зобов'язань // Екологія. Право. Людина. — 2009. — № 4–5. — С. 53–56.

моги у вигляді направлення місії експертів; закликом до секретаріату і відповідних міжнародних та регіональних організацій консультувати Україну.

4. До якої міри міжнародні квазісудові органи мають право приймати рішення про невідповідність актів національного законодавства вимогам міжнародного договору та вимагати здійснення змін у національному законодавстві? У рішеннях Народи Сторін Орхуської конвенції зазначається про нездійснення Україною заходів, які передбачають прийняття чітких національних правил, що регулюють строки і процедури проведення консультацій з громадськістю, направлення зауважень і надання громадськості інформації, що покладена в основу ухвалених рішень. На засіданні 2009 р. Комітет Орхуської конвенції розглядав виконання Україною вимог щодо приведення свого законодавства у відповідність до Конвенції (зміни до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», підзаконні акти про надання і розповсюдження екологічної інформації, участь громадськості в процесі ухвалення рішень екологічного характеру). На 31-й нараді Комітету (22–25 лютого 2011 р.) було зауважено про низький темп цього процесу та знову констатовано невиконання Україною рішення 3-ї Народи Сторін¹. Загальноприйнято, що міжнародні суди застосовують норми національного права для визначення дотримання чи недотримання міжнародних зобов'язань сторонами². Міжнародні суди не мають компетенції для заяви про недійсність, неефективність або анулювання національно-правових актів³, оскільки це належить до внутрішньої компетенції держави. Згідно зі ст. 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен ними добросовісно виконуватися, а згідно зі ст. 27 учасник не може посилатися на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору. Це означає, що держава для сумлінного виконання договору повинна належним чином імплементувати його положення в національну правову систему. Засоби такої імплементування обираються на розсуд держави. Таким чином, очевидно, що за аналогією до міжнародних судів, політичні органи в особі нарад чи конференцій сторін Конвенції мають право ухвалити рішення про недотримання державою своїх зобов'язань, які вона добровільно брала при ратифікації договору, а також контролювати хід такого виконання. Тим більше, якщо ухвалення відповідного національного законодавства належить до такого зобов'язання. Наприклад, згідно зі ст. 3 Орхуської конвенції кожна сторона вживає потрібних законодавчих, регламентуючих та інших заходів, які регулюють порядок здійснення положень Конвенції, а також належних заходів із забезпечення їх застосування з метою створення чіткої, відкритої та узгодженої структури для здійснення положень Конвенції. При цьому простої констатації у Конституції України та Законі «Про міжна-

---

¹ *Report of the Compliance Committee on its thirty-first meeting. Compliance by Ukraine with its obligations under the Convention. Addendum / Compliance Committee, Economic Commission for Europe. — ECE/MP.PP/C.1/2011/2/Add.8, 22–25 February 2011*2005 [Електронний ресурс] // Сайт «unece.org». — Режим доступу : www.unece.org/env/pp/compliance/CC31/ece_mp_pp_c.1_2011_2_add.8_adv%20edited.pdf

² *Shaw M. International law / Malcolm Shaw. — 6th ed. — Cambridge : Cambridge University Press, 2008. — P. 137.*

³ *Міжнародне право. Основи теорії : підруч. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. — К. : Либідь, 2002. — С. 288.*

родні договори України» 2004 р. того факту, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України», «недостатньо для належного здійснення Конвенції без більш детальних положень у законодавстві»¹ і без чіткої організаційної структури. У справі про ГСХ ст. 27 Віденської конвенції знайшла своє практичне застосування: у 2006 р. Уряд України звертав увагу Комітету Орхуської конвенції на складну політичну ситуацію та процес реорганізації Міністерства охорони навколишнього природного середовища, у зв'язку з чим просив відкласти строк виконання Рішення II/5b, однак Комітет ухвалив рішення, що посилення на внутрішні проблеми, реорганізацію органів влади та зміни в законодавстві не можуть слугувати підставою для невиконання рішень міжнародних органів, ухвалених на здійснення положень міжнародних договорів.

У зв'язку із досліджуваним питанням слід зауважити, що в поданнях від Румунії та неурядової організації «Екоправо-Львів» зазначалося про порушення Україною вимог Орхуської конвенції щодо конкретної ситуації — будівництва каналу Дунай — Чорне море, проте в результаті Комітет і Нарада Сторін висловили низку зауважень стосовно загальної невідповідності національного законодавства основним вимогам цього договору. Комітет дійшов такого висновку на основі отриманої додаткової інформації, в якій повідомлялося про неясність та нечіткість національного законодавства України у відповідних сферах та практику регулярних порушень відповідних зобов'язань². Таким чином, первинний предмет подання було змінено, в результаті чого рішення ухвалено не стосовно конкретної ситуації, а стосовно невідповідності актів національного законодавства вимогам міжнародного договору, що мало наслідком висунення вимоги про внесення змін у національному законодавстві.

5. Чи є рішення конференцій/нарад сторін обов'язковими для виконання державою, стосовно якої вони ухвалені? Суть питання полягає у визначенні юридичної сили самих рішень про недотримання, які ухвалюються на конференціях сторін, адже вони, на думку деяких науковців, не можуть мати такої ж зобов'язальної сили для держав, як сама Конвенція. Відомий вчений-теоретик С. Черніченко стверджує, що рішення міжнародної конференції³ саме собою не є явно вираженою угодою, однак обов'язкові рішення міжнародної організації чи конференції — результат вторинного узгодження волевиявлень зацікавлених сторін, яке ґрунтується на первинній угоді, що міститься в установчому акті організації або пра-

¹ *Осуществление* контроля за выполнением Решения IV/2 в отношении Украины. Независимый обзор мер правового, административного и иного характера, принимаемых Украиной с целью осуществления положений Конвенции. Записка Секретариата / Европейская Экономическая Комиссия ООН. — ECE/MPEIA/IC/2009/5, 2 July 2009 2005 [Електронний ресурс] // Сайт «menr.gov.ua». — Режим доступу : www.menr.gov.ua/media/files/Articles/Normativna_baza/Mijnarodne_zakonodavstvo/Zapiska_Sekretariatu_EEK_OON_041110.pdf

² Андрусевич А. Щодо виконання Україною своїх зобов'язань за Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля // Екологія. Право. Людина. — 2006. — № 1 (31). — С. 9–15.

³ Загальноприйнятою у доктрині є думка, згідно з якою конференції (наради) сторін конвенцій як своєрідні гібридні утворення займають проміжне місце між традиційними міжнародними міждержавними організаціями та дипломатичними конференціями.

вилах процедури конференції¹. У цьому контексті зазначимо, що принцип *pacta sunt servanda* передбачає потребу вираження згоди державами щодо будь-яких змін і поправок до тексту міжнародного договору, а також будь-яких додаткових протоколів до нього, тому видається справедливим висновок про те, що рішення конференцій сторін стосовно дотримання не можуть мати зобов'язувальної сили для держав-учасниць без чіткого затвердження всієї процедури самими державами і висловлення згоди на її обов'язковість. Окрім того, в тексті природоохоронних угод містяться положення, які передбачають у майбутньому прийняття подібних процедур, а оскільки держави висловили свою згоду на обов'язковість усіх положень міжнародної конвенції, вони повинні прийняти і будь-яке рішення конференції сторін, спрямоване на виконання зазначених положень — чи то деталізовані правила процедури, чи то рішення про недотримання. Так, ст. 15 Орхуської конвенції уповноважує Наряду Сторін ухвалити таку процедуру на основі консенсусу, а ст. 10 Орхуської конвенції і ст. 11 Конвенції Еспо визначають повноваження нарад сторін, серед яких — розгляд і затвердження будь-яких заходів, що можуть знадобитися для досягнення цілей цих конвенцій, проте чіткої вказівки на спосіб ухвалення рішення з питань недотримання в тексті конвенцій немає. У процедурах з питань дотримання Орхуської конвенції і Конвенції Еспо зазначається, що нарада сторін може після розгляду доповіді та будь-яких рекомендацій Комітету з дотримання ухвалити рішення про відповідні заходи з метою забезпечення повного дотримання положень Конвенції², при цьому лише в процедурних правилах Конвенції Еспо зазначається, що сторони докладають зусиль для ухвалення рішень на основі консенсусу, якщо ж це неможливо, то рішення, в якості крайнього заходу, ухвалюється більшістю в три чверті голосів сторін, які присутні на нараді і беруть участь у голосуванні. У цьому випадку порушується проблема наднаціональності, адже виникає ситуація, за якої воля «більшості» нав'язується меншості. На переговорах у рамках зазначених конвенцій більшість держав висловлюють думку, що рішення нарад сторін мають рекомендаційний характер. Окрім того, незаперечним залишається той факт, що наради сторін приймають важливі рішення, які не сприймаються органами цих угод інакше, як такі, що мають обов'язкову силу, оскільки вони є ключовими для ефективного функціонування створеного ними режиму. Наведемо такий приклад: наради сторін Конвенції Еспо і Орхуської конвенції цього року прийняли рішення щодо процедури приєднання до конвенцій держав, які перебувають за межами регіону Європейської економічної комісії ООН. Цьому передували офіційні наміри окремих держав, наприклад Камеруна, приєднатися. Депозитарій (ООН) відмовився прийняти ратифікаційні грамоти від них до того часу,

---

¹ Черниченко С. В. Теория международного права : в 2 т. — М. : НИМП, 1999. — Т. 2. Старые и новые теоретические проблемы. — С. 272, 288.

² Решение I/7 «Рассмотрение соблюдения». Доклад о работе первого Совещания Сторон / Европейская Экономическая Комиссия ООН. — ECE/MP.PP/2/Add.8, 2 April 2004 [Електронний ресурс] // Сайт «unecese.org». — Режим доступу : www.unecese.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/mop1/ece.mp.pp.2.add.8.r.pdf; Структура и функции комитета по осуществлению и процедуры рассмотрения соблюдения. Добавление / Европейская Экономическая Комиссия ООН. — ECE/MP.EIA/6 [Електронний ресурс] // Сайт «unecese.org». — Режим доступу : www.unecese.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/ImplementationCommittee/IC_functions_ru.pdf

поки сторони не ухвалють відповідні процедури. На сьогодні обидві конвенції прийняли такі процедури рішенням нарад сторін. І такі рішення, безсумнівно, породили відповідні юридичні наслідки для держав, що прагнули приєднатися, та держав — учасниць міжнародних договорів. Інший приклад — у жовтні 2011 р. Комітет з дотримання Кіотського протоколу ухвалив рішення про те, що Україна не виконує вимог щодо відповідності для участі в «гнучких механізмах», а тому участь у них для нашої держави має бути призупинена. Незважаючи на те, що ст. 18 Кіотського протоколу чітко передбачає, що будь-які процедури і механізми з дотримання, які матимуть обов'язковий характер, повинні прийматися шляхом внесення поправки до тексту Протоколу, згоду на обов'язковість якої, згідно зі ст. 20, сторони повинні чітко висловити у формі прийняття, а станом на листопад 2011 р. такої поправки ухвалено не було. Україна, яка зацікавлена в подальшій багатосторонній співпраці в рамках цього міжнародного договору, вимушена виконувати відповідне рішення 2011 р.

Саме невизначеність правових наслідків рішень органів багатосторонніх природоохоронних договорів і відрізняє ці процедури «квазісудового», або адміністративно-політичного, характеру від процедури розгляду спору в Міжнародному суді чи арбітражі, де держави заздалегідь висловлюють свою згоду на юрисдикцію судової установи, а після винесення рішення — в обов'язковому порядку виконують, не ставлячи під сумнів його правову природу. Важливим є питання про те, які наслідки породжуватиме відмова держави виконати рішення Наради Сторін. Очевидно, що у випадку України будуть ухвалені більш жорсткі заходи (наприклад, призупинення прав та привілеїв). Можливим також є сценарій, за яким Румунія, у випадку відмови України виконувати рішення, зможе застосувати загальні правила права міжнародної відповідальності та міжнародних санкцій.

6. Якою є роль природоохоронних неурядових організацій у реалізації багатосторонніх угод з охорони навколишнього середовища? За загальним правилом, неурядові організації (далі — НУО) не є суб'єктами міжнародного права, однак їх внесок у розвиток та реалізацію деяких його галузей, зокрема, міжнародного права навколишнього середовища, не можна недооцінювати. Неурядові організації, як національні, так і міжнародні, мають значний обсяг прав, передбачений міжнародними договорами, наприклад, право бути спостерігачами на нарадах сторін, право висувати своїх кандидатів на вибори до комітетів, відповідальних за належну реалізацію норм природоохоронних угод, право ініціювати процедуру з питань дотримання, право брати участь у підготовці національних доповідей про стан імплементації природоохоронної угоди, право брати участь у міжнародному судовому процесі в якості сторони (або третьої сторони) або ж *amicus curiae*, право надавати послуги та інформацію на запит міжнародних міжурядових організацій та держав, право брати безпосередню участь у процесі реалізації міжнародних природоохоронних угод тощо. У справі про канал Дунай — Чорне море першою скаргою на дії України до Комітету Конвенції Еспо подала НУО «Екоправо-Львів», фактично за рік до того, як подібну скаргою подала держава Румунія, і до того, як було вжито практичних кроків зі спорудження каналу, коли

ще міжнародна спільнота могла б вчасно відреагувати і попередити неправомірні дії України¹. Проте, як було зазначено вище, Комітет відхилив скаргу на тій підставі, що не мав права приймати заяви від громадськості. Громадськість має право лише надсилати Комітету відповідну інформацію, яка юридично лише може слугувати підставою для власних дій Комітету, що не означає автоматичного відкриття справи, але, якщо звинувачення є доволі серйозними, він може розпочати справу з власної ініціативи².

На відміну від процедури з питань дотримання Конвенції Еспо, процедура Орхуської конвенції дозволяє НУО подавати скарги проти держав, чим скористалася свого часу «Екоправо-Львів». Ця особливість пояснюється тим, що головна ідея і мета Орхуської конвенції — сприяти захисту права кожного на сприятливе навколишнє середовище шляхом забезпечення доступу до інформації, участі в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя в питаннях, які стосуються охорони навколишнього середовища. Механізм із дотримання Конвенції базується на принципі забезпечення участі громадськості, зокрема НУО, в усіх питаннях щодо довкілля³. Ухвалені в 2005 р. на виконання ст. 3 (7) Орхуської конвенції Алма-Атинські керівні принципи⁴ заохочують сторони Конвенції впроваджувати її основні ідеї на різних міжнародних форумах, у тому числі й за участю не сторін, як при розробці, так і при імплементації різних рішень, так що очікується, що НУО можуть отримати право на ініціювання питань недотримання також в рамках інших багатосторонніх угод. Право на звернення НУО зі скаргою на дії держав — не унікальний випадок у міжнародному праві. Таке право передбачене низкою міжнародних договорів із захисту прав людини. Але, наприклад, у випадку звернень до Європейського суду з прав людини НУО має довести, що вона є жертвою порушень прав людини, при цьому вона не може посилатися на порушення істотних прав, наприклад, права на життя, а лише процедурних, наприклад, права на доступ до інформації, до правосуддя тощо. Таким чином, європейська практика захисту прав людини не допускає можливості дій НУО в межах доктрини *actio popularis*⁵. Згідно ж із процедурними правилами Орхуської конвенції будь-яка фізична особа або природоохоронна чи правозахисна неурядова організація мають право подати заяву про нездатність сторони вжити потрібних законодавчих чи інших регулюючих заходів для реалізації Конвенції; законодавчі, підзаконні нормативні акти чи інші засоби реалізації Конвенції, які

---

¹ Sobol T. An NGO's fight to save Ukraine's Danube delta: The case for granting nongovernmental organizations formal powers of enforcement / Tanya D. Sobol // Colorado Journal of International Environmental Law and Policy. — 2006. — Vol. 17. — P. 123–163.

² Механізми дотримання в рамках деяких багатосторонніх природоохоронних угод, стороною яких є Україна : посіб. / кол. авт. : Н. Андрусевич, А. Андрусевич, З. Козак, С. Вихрист. — Л., 2011. — С. 48.

³ Kravchenko S. The Aarhus Convention and innovations in compliance with multilateral environmental agreements / Svitlana Kravchenko // Colorado Journal of International Environmental Law and Policy. — 2007. — Vol. 18. — P. 1–50.

⁴ Promoting the application of the principles of the Aarhus convention in international forums. Report of the Second Meeting of the Parties. Addendum. Decision II/4/ECE. — ECE/MP.PP/2005/2/Add.5, 20 June 2005 [Електронний ресурс] // Сайт «unece.org». — Режим доступу : www.unece.org/env/documents/2005/pp/ece/ece.mp.pp.2005.2.add.5.e.pdf

⁵ Beyerlin U. The Role of NGOs in international environmental litigation // Heidelberg Journal of International Law. — 2001. — Vol. 61. — P. 357–378.

не відповідають вимогам Конвенції; конкретні події, дії, бездіяльність чи ситуації, що демонструють нездатність державної влади виконати чи забезпечити виконання Конвенції¹. Таким чином, механізм дотримання Конвенції не обмежує предмет звернення тільки порушенням прав, оскільки ним є дотримання стороною положень Конвенції, що є значно ширшим поняттям. На практиці особи можуть звертатися до Комітету не лише тоді, коли порушуються зобов'язання держав щодо таких осіб, а й коли порушуються зобов'язання, які взяла держава винятково щодо інших сторін Конвенції. Саме цим механізм дотримання Орхуської конвенції відрізняється від загальноприйнятої практики, яка передбачає звернення зі скаргами на державу лише осіб, права чи інтереси яких були порушені².

Варто зазначити, що саме завдяки діям вказаної громадської організації було звернено увагу, шляхом подачі повідомлень і скарг, на невиконання Україною зобов'язань також за іншими багатосторонніми угодами з охорони довкілля, а саме Конвенцією про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р., Угодою про афро-азіатських водоплавних птахів 1995 р., Конвенцією про співробітництво в галузі охорони та сталого використання ріки Дунай 1994 р., Конвенцією про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів 1971 р., Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979 р. (Бернська конвенція)³. Треба зауважити, що в рамках процедури Бернської конвенції у 2004 р. Керівний комітет ухвалив Рекомендацію № 111, у якій зазначався факт недотримання Україною вимог Конвенції під час реалізації проекту щодо будівництва судноплавного каналу через гирло Бистре⁴.

Розгляд справи проти України стосовно будівництва каналу Дунай — Чорне море та винесення рішень у 2011 р. нарадами сторін Конвенції Еспо та Орхуської конвенції свідчить про те, що, беручи на себе міжнародно-правові зобов'язання, держава повинна оцінити власні можливості щодо їх впровадження у внутрішню правову систему, включаючи забезпечення ефективного контролю над дотриманням положень угод фізичними та юридичними особами, які перебувають під її юрисдикцією. Несумлінне ставлення держави до виконання своїх міжнародно-правових зобов'язань врешті-решт призводить до небажаних для неї наслідків. Україна надала перевагу лише одному з принципів міжнародного права

¹ Заявления от представителей общественности. Версия 1.2 / Комитет по соблюдению норм Орхусской конвенции, 26 января 2004 г. [Електронний ресурс] // Сайт «unecse.org». — Режим доступу : www.unecse.org/env/pp/pubcom.htm

² Андрусевич А. Щодо виконання Україною своїх зобов'язань за Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля // Екологія. Право. Людина. — 2006. — № 1 (31). — С. 11.

³ Збереження біорізноманіття. Справа: канал Дунай — Чорне море // Екологія. Право. Людина [Електронний ресурс] // Сайт «epl.org.ua». — Режим доступу : <http://epl.org.ua/pravo/dostup-do-pravosuddja/spravi/kanal-dunai-chorne-more/>

⁴ Recommendation No. 111 (2004) of the Standing Committee, adopted on 3 December 2004, on the proposed navigable waterway through the Bystroe estuary (Danube Delta, Ukraine) // Report of the Standing Committee of the Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats. — Appendix 5. — T-PVS (2004) 16, 29 November — 3 December 2004. — P. 56–59.

навколишнього середовища — принципу невід’ємного суверенітету над природними ресурсами, який дозволяє використовувати власну територію і природні ресурси на ній на власний розсуд, однак не врахувала, що сучасне міжнародне право передбачає обмеження цього принципу іншими принципами та нормами: принципами незаподіяння шкоди навколишньому середовищу інших держав і районів, що перебувають за межами національної юрисдикції, попередження, попередньої оцінки впливу на навколишнє середовище, співробітництва, а також вимогами про забезпечення екологічних прав людини. Як зазначив Міжнародний суд ООН у рішенні в справі про целюлозні заводи на річці Уругвай 2010 р., сторони зобов’язані під час планування діяльності, здатної завдати трансграничної шкоди, і до фактичного її здійснення проводити оцінку впливу на навколишнє середовище, зміст якої має бути визначено кожною державою в її національному законодавстві і яка «сьогодні може вважатися вимогою згідно із загальним міжнародним правом» (п. 204)¹.

Для України на сьогодні існує єдиний вихід для виправлення ситуації, що склалася, — виконання рішень нарад сторін Конвенції Еспо та Орхуської конвенції, що забезпечить сумлінне і неухильне дотримання положень цих договорів та охорону і сталий розвиток Дунаю. Популярна нині концепція сталого розвитку, яка полягає в необхідності інтегрування питань охорони навколишнього середовища, економічних та соціальних питань під час реалізації будь-якої державної політики, знайшла свою підтримку в рішенні Міжнародного суду ООН у справі Габчикова-Надьмарош 1997 р. (п. 140)², а також у зазначеному рішенні у справі про целюлозні заводи на річці Уругвай (п. 177)³. Декларуючи свою прихильність ідеям сталого розвитку, держава повинна вживати конкретних заходів з її реалізації на практиці, а для цього потрібним є створення адекватного національного законодавства⁴, що імплементує положення відповідних міжнародних договорів, належних організаційних структур, а також співпрацювати з громадськістю шляхом врахування її думки, залучення НУО в якості незалежних і компетентних експертів таким чином, аби вони виступали в ролі партнерів, а не скаржників чи ворогів.

Медведєва М. О., Андрусевич А. О. Механізми дотримання в рамках Орхуської конвенції та Конвенції Еспо: міжнародно-правовий досвід України

Анотація. У статті проаналізовано проблемні питання з точки зору міжнародного права загалом і міжнародного права навколишнього середовища зокрема, порушені під час розгляду справ стосовно України внаслідок будівництва нею каналу Дунай — Чорне море в українській частині дельти Дунаю. Автори проаналізували рішення, ухвалені стосовно України в рамках органів Конвенції про оцінку впливу на навко-

---

¹ *Case concerning pulp mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*, Judgment of 20 April 2010 [Електронний ресурс] // Сайт «icj-cij.org». — Режим доступу : www.icj-cij.org/docket/files/135/15877.pdf

² *Gabcikovo-Nagyymaros project (Hungary v. Slovakia)*, Judgment of 25 September 1997 // ICJ Reports. — 1997 [Електронний ресурс] // Сайт «icj-cij.org». — Режим доступу : www.icj-cij.org/docket/files/92/7375.pdf

³ *Case concerning pulp mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*, Judgment of 20 April 2010 [Електронний ресурс] // Сайт «icj-cij.org». — Режим доступу : www.icj-cij.org/docket/files/135/15877.pdf

⁴ Україна ухвалила деякі нормативно-правові акти на виконання норм Конвенції Еспо та Орхуської конвенції, але вони є недостатніми.

лише середовище у транскордонному контексті 1991 р. та Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля 1998 р.

Ключові слова: канал Дунай — Чорне море, міжнародне право навколишнього середовища, Конвенція Еспо, Орхуська конвенція, дотримання.

Медведева М. А., Андрусевич А. А. Механизмы соблюдения в рамках Орхусской конвенции и Конвенции Эспо: международно-правовой опыт Украины

Аннотация. В статье проанализированы проблемные вопросы с точки зрения международного права в целом и международного права окружающей среды в частности, которые поднимались в ходе рассмотрения дел касательно Украины вследствие строительства ею канала Дунай — Черное море в украинской части дельты Дуная. Авторы проанализировали решения, принятые относительно Украины в рамках органов Конвенции об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте 1991 г. и Конвенции о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды 1998 г.

Ключевые слова: канал Дунай — Черное море, международное право окружающей среды, Конвенция Эспо, Орхусская конвенция, соблюдение.

Medvedieva M., Andrusевич A. A. Compliance Mechanisms in the Framework of the Aarhus and Espoo Conventions: International Legal Experience of Ukraine

Annotation. The article analyzes the urgent issues from the perspective of international law in general and international environmental law in particular, which had been risen during the consideration of cases regarding Ukraine related to the construction of the Danube — Black Sea Canal in the Ukrainian part of the Danube River delta. The authors analyzed the decisions adopted regarding Ukraine in the framework of the organs of the Convention on environmental impact assessment in a transboundary context 1991 and the Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters 1998.

Key words: the Danube — Black Sea Canal, international environmental law, the Aarhus Convention, the Espoo Convention, compliance.